

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-32-63>

УДК 339.16

СТАН І ТЕНДЕНЦІЇ МІЖНАРОДНОГО РИНКУ ТОРГІВЛІ ІТ-ПОСЛУГАМИ

STATE AND TRENDS OF THE INTERNATIONAL MARKET ON IT TRADE IN SERVICES

Колобердянко Іван Івановичкандидат економічних наук, доцент,
Запорізький національний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9339-3450>**Чернявська Альона Вікторівна**магістр,
Запорізький національний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1086-3515>**Koloberdianko Ivan, Cherniavska Alona**

Zaporizhzhya National University

У статті досліджуються питання стану ринку послуг в галузі інформаційних технологій за останні декілька років в умовах світової кризи на фоні пандемії. Розглянуті основні проблеми галузі, тенденції та прогнози галузі на наступні роки. Встановлено, що розвинений сектор послуг є одним з проявів розвитку постіндустріальної економіки. Вагома частка послуг в національній економіці притаманна розвиненим країнам та тим, що розвиваються. Інформаційні технології мають зв'язок майже з усіма сферами людського життя та впливають на ведення господарської діяльності у безлічі галузей. Встановлений зв'язок між об'ємом національних витрат на НТП та розвитком ІТ-ринку. Проаналізовані висновки експертів щодо подальшого розвитку сфери на міжнародному та національному ринку. Проаналізовані стан, проблеми та потреби українського ІТ-ринку. Надана оцінка проблемам та запропоновані варіанти їх вирішення.

Ключові слова: інформаційні технології, глобалізація, перспективи, ринок ІТ, ринок послуг, тенденції.

В статье изучаются вопросы состояния рынка услуг в области информационных технологий за последние несколько лет в условиях мирового кризиса на фоне пандемии. Рассмотрены основные проблемы отрасли, тенденции и прогнозы на следующие годы. Установлено, что развитый сектор услуг является одним из проявлений развития постиндустриальной экономики. Весомая доля услуг в национальной экономике присуща развитым и развивающимся странам. Информационные технологии связаны почти со всеми сферами человеческой жизни и влияют на ведение хозяйственной деятельности во множестве отраслей. Установлена связь между объемом национальных расходов на НТП и развитием ИТ-рынка. Проанализированы выводы экспертов по дальнейшему развитию сферы на международном и национальном рынке. Проанализированы состояние, проблемы и потребности украинского ИТ-рынка. Дана оценка проблемам и предложены варианты их решения.

Ключевые слова: информационные технологии, глобализация, перспективы, рынок ИТ, рынок услуг, тенденции.

The article examines the state of the market of services in the field of information technology over the past few years in the global crisis against the background of the pandemic. The main problems of the industry related to the current state of the world economy are considered. Trends and forecasts of the industry for the next few years are considered. It is established that the developed service sector is one of the manifestations of the development of the post-industrial economy. A significant share of services in the national economy is inherent in developed and developing countries. One of the fastest growing areas of services are tourism and entertainment, transport, finance, medicine and information. Information technology is associated with almost all spheres of human life and affects the conduct of business in many industries. It is revealed that important areas of development of the IT sector remain e-commerce, entertainment and games, solutions related to health monitoring and sports, as well as the development and implementation of artificial intelligence, machine programming, Internet of Things, robotics, development, optimization and support cloud services, modernization of IT systems, application of analytics and Big Data. The connection between the volume of national expenditures on innovation, science and technology and the development of the IT market has been established. The development of the IT sector is inseparable from the informatization

of society, investment in innovation, interest and support of the state in the development of this area. The assessments of experts and scientists on the further development of the field of information technology in the international and national market are analyzed. The state, problems and needs of the Ukrainian IT market for today and in the long run are analyzed. The role of the IT market as an important player in the Ukrainian economy is considered. The paper examines the strengths and weaknesses of the product of the Ministry of Digital Transformation "Action.City". Critical points that need further explanation and refinement are highlighted. An assessment of the problems is given and options for their solution are suggested.

Keywords: information technologies, globalization, prospects, IT market, services market, trends.

Постановка проблеми. Стрімкий розвиток ринку послуг в галузі інформаційних технологій почався разом з активним використанням інтернету, а тому – з потребою у різноманітному програмному забезпеченні, які могли б вирішували як побутові проблеми домогосподарств, так і складні технічні задачі для компанії та уряду. Галузь інформаційних технологій достатньо молода, проте це не стало перешкодою для стрімкого її розвитку. Дана галузь має особливу будову, унікальні інструменти та сильних представників. Вона включає декілька десятків напрямів і як правило більш повно представлена у розвинених країнах та країнах, що розвиваються. В останні декілька років ринок послуг переживає скрутні часи через кризу на фоні пандемії COVID-19. При аналізі експорту послуг країн в розрізі по галузям можна виявити такі, що змогли пережити кризу з мінімальними втратами або майже без них. Так, наприклад, туристичні послуги залишаються найбільш постраждалим сектором послуг, а галузь інформаційних технологій звітувала про позитивні показники в ряді країн.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням проблем міжнародної торгівлі інформаційними технологіями займалися наступні науковці: А. П. Новікова, Н. Є. Скоробогатова, А. Є. Литвин, Р. О. Винничук,

Т. В. Склярчук, А. В. Ставицька, Н. О. Задорожнюк, О. В. Пустовий, А. О. Щевель. В даних роботах аналізується як міжнародний, так і національний ринок ІТ-послуг в сучасних умовах глобалізації. Проте *актуалізації потребує аналіз стану ринку саме в умовах кризи на фоні пандемії*. Тому **метою статті** є аналіз міжнародного ринку ІТ-послуг задля розроблення теоретичних і практичних засад удосконалення механізму використання ресурсів, особливостей, можливостей галузі для її подальшого розвитку в кризових умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Торгівля послугами є однією з найперспективніших сфер світової економіки, особливо в розвинених країнах та тих, що розвиваються [1]. Нині послуги займають досить значну частину економічної діяльності. В залежності від країни частка послуг у ВВП може досягати 30-70% [2].

Сфера послуг включає такі важливі галузі економіки, як туризм, інформаційні технології, транспорт та логістика, освіта, охорона здоров'я, будівництво, фінанси та багато інших. Розвиток торгівлі послугами є невід'ємною частиною постіндустріального економічного зростання країни.

Інформаційні технології стали важливим фактором економічного зростання, націо-

Таблиця 1

Торгівля послугами у % до ВВП за країнами з 2016 по 2020 роки.

Країна або регіон	Рік				
	2016	2017	2018	2019	2020
Австралія	9,97	10,05	9,97	10,24	6,52
Білорусь	23,61	23,26	23,73	24,06	22,77
Китай	5,79	5,56	5,46	5,25	4,18
Кіпр	89,88	95,59	93,03	96,07	93,04
ЄС	24,65	25,54	26,04	27,43	21,29
Японія	7,36	7,81	8,03	8,47	н/д
США	6,89	7,04	6,91	6,83	5,49
Члени ОЕСР	13,86	14,30	14,67	14,91	12,22
Україна	26,14	24,57	23,17	21,56	16,84
Світ	12,93	13,16	13,49	13,56	10,81

Джерело: створено авторами на основі даних Світового банку

нальної безпеки та міжнародної конкурентоспроможності. Дана сфера має глибокий вплив на світові тенденції та соціальний добробут звичайних громадян, їх якість життя та благополуччя. Розвиток інформаційних технологій прямо чи опосередковано впливає на всі сфери життя: від розподілу ресурсів до розподілу доходів.

Згідно з даними Світового банку, чим більше розвинена економіка країни, тим більше вона вкладається в науку та технології [3].

Хоча США мають левову частку ринку в ІТ галузі, більшість витрат на технології, а саме 67% відбувається за межами цієї країни. Витрати часто корелюють із такими чинниками, як населення, ВВП та відкритість ринку. Серед регіонів Західна Європа залишається одним з основних споживачем ІТ продуктів, на неї припадає приблизно одна п'ята грошей, витрачених на технології у всьому світі.

В умовах активного розвитку сфери інформаційних технологій членами СОТ було вирішено взяти на себе договірні зобов'язання щодо її регулювання. Це вилилось у створення ГАТС [4]. Угода ГАТС визначає загальні зобов'язання країн, визначає способи поставки ІТ-послуг, вирішує тарифні питання.

Однак, останні роки об'єми світового експорту послуг зменшились через кризу, яку викликала пандемія COVID-19. Світова торгівля послугами залишалася неактивною і у першому кварталі 2021 року, впавши на 9% за аналогічний період минулого року після того, як за весь 2020 рік відбулося зниження на 21% більшою мірою за рахунок просідання туристичної галузі [4].

Але якщо подивитися на ринок ІТ послуг, то можемо побачити що компанії з різних галузей продовжують інтегрувати ІТ-рішення для підтримки своїх бізнес-процесів, особливо для електронної комерції. Експерти вважають, що зайнятість в сфері ІТ також буде рости, незважаючи на пандемію COVID-19, адже незмін-

ною є необхідність технологій для успіху в бізнесі. Протягом кризи різноманітним компаніям доводилося швидко адаптуватися, щоб підтримувати віддалену роботу працівників та підвищувати гнучкість робочих процесів. Це призвело до різкого підвищення попиту на різноманітні месенджери як для особистого спілкування, так і для робочої комунікації, на сервіси відеоконференцій, на хмарні сервіси для зберігання, редагування файлів і колективної роботи над ними. Тому у 2021 та в наступних роках технології будуть відігравати ключову роль у веденні бізнесу, допомагаючи компаніям із різних галузей подолати негативні наслідки пандемії.

У 2021 році світова індустрія інформаційних технологій оцінюється приблизно в 5 трильйонів доларів США. Очікується, що Азія буде одним з найпомітніших гравців з 32% і вноситиме велику долю у світову індустрію інформаційних технологій. Заглядаючи в майбутнє, очікується, що зростання індустрії на світовому рівні до 2024 року буде на рівні 5% щорічно [5].

У 2020 році тільки ринок цифрових бізнес-послуг був оцінений у 317 мільярдів доларів і тепер очікується, що до 2024 року він зросте майже до 489 мільярдів доларів. З початку пандемії COVID-19 темпи розвитку цифрових технологій лише прискорилися. Активного розвитку слід чекати в напрямку телекомунікаційних послуг, адже в останні роки широкого розголосу набула технологія 5G. При цьому різко росте попит на швидкісний інтернет і мобільний зв'язок. Стрімка цифровізація бізнесу розширила роль безпеки, оскільки вона пов'язана з конфіденційністю, цифровою довірою та безпекою. В умовах віддаленої роботи та необхідністю використання різноманітних носіїв і сервісів актуальність захисту процесів збору, обробки та зберігання інформації стає надзвичайно важливою. В подальшому рекомендується інвестувати у персонал, процеси

Таблиця 2

Витрати на дослідження та розробки (% ВВП)

Країна / Рік	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
США	2,77	2,68	2,71	2,72	2,72	2,76	2,82	2,83
Білорусь	0,68	0,65	0,65	0,51	0,50	0,50	0,58	0,60
Китай	1,78	1,91	2,00	2,02	2,06	2,10	2,12	2,14
Японія	3,24	3,21	3,31	3,40	3,28	3,16	3,21	3,28
Члени ОЕСР	2,37	2,39	2,37	2,41	2,42	2,45	2,50	2,57
ЄС	2,02	2,08	2,08	2,11	2,12	2,11	2,17	2,19
Україна	0,74	0,75	0,76	0,65	0,61	0,48	0,45	0,47

Джерело: створено авторами на основі даних Світового банку

та організаційні зміни для усунення будь-яких ризиків для безпеки [6].

Хоча високотехнологічна галузь сама по собі є значним економічним гравцем, вона також опосередковано впливає на широкий спектр інших видів діяльності. Протягом усієї історії технічний прогрес спричиняв збільшення можливостей для працевлаштування. Згідно зі звітом Всесвітнього економічного форуму «Майбутнє робочих місць 2020», до 2025 року технології потенційно призведуть до скорочення 85 мільйонів робочих місць у всьому світі, але потенційно з'являться 97 мільйонів нових [7].

В подальшому головними напрямками розвитку міжнародного ринку послуг в галузі інформаційних технологій мають стати: розробка та впровадження штучного інтелекту, машинне програмування, розробка ігор, Інтернет речей, робототехніка, розробка, оптимізація та підтримка хмарних сервісів, модернізація ІТ-систем, застосування аналітики та Big Data. Важливими напрямками залишаються електронна комерція, сфера розваг та ігор, рішення, пов'язані з моніторингом здоров'я та спортом.

В українській економіці експорт ІТ-послуг перевищує \$5 млрд на рік, що є більшим за об'єми експорту транспортних послуг та мінеральних продуктів. Загалом ІТ-сектор займає більше 8% національної економіки і характеризується як постійно зростаючий. Навіть у кризовому 2020 році експорт зріс на \$853 млн, що означає ріст на 20% за рік [8]. Взагалі, український ринок ІТ є надзвичайно активним та конкурентоспроможним. Він характеризується високим професіоналізмом фахівців, схильністю та бажанням до автоматизації, ціною привабливістю для замовників, високою якістю продуктів, що випускаються [9].

Однак, незважаючи на позитивні тенденції та оптимістичні прогнози, українська ІТ-галузь має низку проблем, які можуть стати критичними перешкодами в подальшому. По-перше, неактуальне законодавство в сфері ведення бізнесу, оподаткування та трудових відносин. По-друге, майже повна орієнтація на експорт послуг без особливої уваги до розробки якісних внутрішніх продуктів. По-третє, відсутність кваліфікованого кадрового забезпечення. Українські виші не мають освітніх програм, які б відповідали сучасним вимогам для роботи в українських ІТ-компаніях [10].

Деякі з проблем можуть бути усунені активним сприянням уряду. З цією метою було ініційовано проект «Дія City». Відповідний зако-

нопроект (№ 4303) було зареєстровано у Верховній Раді наприкінці 2020 року [11].

Відповідно до законопроекту основними відмінностями від сучасного стану будуть:

1. резиденти «Дія.City» мають сплачувати 5% податку на доходи фізичних осіб та військовий збір;

2. резиденти подають річні звіти разом з аудиторським висновком;

3. на додаток до класичного найму до штату пропонується нова форма взаємовідносин між роботодавцем та спеціалістом – гіг-контракт;

4. участь членів проекту в «Об'єднанні резидентів «Дія.City» з обов'язковими щомісячними внесками від 14 до 21 долара на кожного співробітника;

5. ліквідація моделі співробітництва ІТ-компаній з ФОП.

Яким б прогресивними не були наміри уряду при створенні «Дія City», власники компаній та звичайні робітники сфери наголосили на ряді проблем та перешкод для подальшого існування галузі. Зокрема компанії турбує поява регулятора галузі з вельми широкими повноваженнями – власне, Мінцифри. В українських умовах зміцнення позицій держави у будь-якій сфері економічної діяльності – це фактично гарантія корупції. Мінцифри може надто широко трактувати окремі норми та в цілому є одночасно і регуляторним, і контролюючим органом. Проте будь-які додаткові регулятори ІТ-індустрії за умов низьких зарплат чиновників призводять до додаткових корупційних ризиків.

З новизни гіг-контрактів впливає проблема судового характеру. Немає окремого суду «Дія.City», і рішення прийматимуть суди загальної юрисдикції, які звикли до штату згідно з КЗпП, ФОП та цивільно-правових договорів. Не визначено, яке є місце гіг-контрактів у даній системі. Цей момент ускладнюється поняттями – «робоче місце», «тривалість робочого часу», «часова непрацездатність» гіг-працівників – не виключаю, що в судах буде плутанина між класичним наймом та гіг-наймом. Що, у свою чергу, може повністю або частково нівелювати концепцію гігів на практиці – з перекваліфікацією на стандартні трудові договори з усіма податковими та іншими тягарями.

Критику викликає і ідея про обов'язкову участь усіх членів проекту в «Об'єднанні резидентів «Дія.City» – організації з обов'язковими щомісячними внесками, порядок використання яких є досить туманним. В Парку висо-

ких технологій (місцевого аналога «Дія.City») у Білорусі також декларували заморожування податків для учасників, але обіцянки не дотрималися. З урахуванням того, що будь-яка зміна влади в Україні нерідко призводить до повної зміни державного курсу в цілих галузях, а дані попередниками обіцянки де-факто анулюються, ніхто не може гарантувати ІТ-індустрії, що запропонований пільговий режим незабаром не буде скасовано.

Чи не найбільшу негативну реакцію викликала ідея ліквідації моделі співробітництва ІТ-компаній з ФОП. З урахуванням специфіки галузі (наприклад, у порядку речей віддалена робота співробітника одночасно з кількома компаніями) ця схема виявилася добре пристосованою до українських реалій. Більше того, перетворилася на конкурентну перевагу українського ІТ, одну з опор для його багаторічного стрімкого зростання.

Приєднання до «Дія.City» має бути добровільним, але уряд у лютому погодив проект змін до Кодексу законів про працю, що стосується «поняття трудових відносин та ознак їх наявності». Вказано сім таких ознак, зокрема, регулярну виплату винагороди, виконання роботи співробітником на постійній основі, компенсацію за відрядження та інші пов'язані з роботою витрат, організацію замовником робочого місця співробітника тощо. Якщо три із семи ознак збігаються – далі працювати за моделлю ФОП вже не можна, треба оформлювати трудові відносини за КЗпП.

Дані проблеми мають вирішуватись чітким та спокійним діалогом між представниками ІТ-галузі та урядом, де будуть враховані побажання обох сторін. ІТ-сфера розвивалась без допомоги та уваги уряду і досягла значних результатів завдяки своїй гнучкості та винахідливості, тому саме ці риси потрібно зберегти при переході на нові механізми регулювання галузі. Українська ІТ-сфера може стати рушійною силою для збільшення економічного впливу держави на світовому рівні [12].

Висновки. В результаті аналізу структури та особливостей ринку послуг загалом та ринку ІТ послуг зокрема зроблено висновок, що їх розвиток властивий розвиненим країнам та країнам, що розвиваються. Головними

гравцями виділено США, країни Європи та ряд азійських країн. Встановлено, що розвиток ІТ-сектору невід'ємно пов'язаний з інвестиціями держави в науково-технічну сферу, технології та інновації.

В подальшому головними напрямками розвитку міжнародного ринку послуг в галузі інформаційних технологій мають стати: розробка та впровадження штучного інтелекту, машинне програмування, розробка ігор, Інтернет речей, робототехніка, розробка, оптимізація та підтримка хмарних сервісів, модернізація ІТ-систем, застосування аналітики та Big Data. Важливими напрямками залишаються електронна комерція, сфера розваг та ігор, рішення, пов'язані з моніторингом здоров'я та спортом.

Перелічені напрями все більше цікавлять як звичайні домогосподарства, так і компанії з різноманітних секторів економіки. Розвиток українського ринку потребує застосування досвіду зарубіжних країн, що орієнтуються на оптимізацію бізнесу, дієві ІТ-рішення, забезпечення якості товарів та послуг.

Досвід провідних країн даної галузі свідчить про те, що конкуруючий ринок може бути лише в демократичній країні з чітким законодавством. Політика держави, що направлена на розвиток такого ринку, має включаючи комплексний підхід, який складається з активної допомоги, залученості та інтересу уряду в розвитку ринку, в інформатизації населення та імплементації іноземного досвіду, адаптованого для національної економіки.

Український сектор ІТ знаходиться в неоднозначному положенні. Перелічені проблеми не є вичерпними і становлять загрозу для розвитку перспективної галузі, тому мають бути вирішені найближчим часом. Пропонується приділити особливу увагу: актуалізації законодавства в сфері запобігання корупції, в сфері ведення підприємницької діяльності для ІТ-компаній, в сфері оподаткування та обліку; створенню сучасних актуальних освітніх програм для вишів; державним інвестиціям в науку і технології задля створення умов для компаній (технопарки, супутникове забезпечення, інфраструктура, збільшення покриття високошвидкісного інтернету тощо).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Торгівля послугами. Світовий банк. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/BG.GSR.NFSV.GD.ZS>
2. Новікова А.П., Скоробогатова Н.Є. Аналіз розвитку світового та українського ринку ІТ-послуг. Інвестиції: практика та досвід. 2018. № 3. С. 52–56.
3. Витрати на науку та розробки. Світовий банк. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/GB.XPD.RSDV.GD.ZS>

4. Литвин А.Є. Світовий ІТ-ринок крізь призму світової організації торгівлі. *Інвестиції: практика та досвід*. 2011. № 14. С. 58–61.
5. Торівля послугами. URL: <https://stats.unctad.org/handbook/Services/Total.html>
6. Огляд ІТ індустрії 2022. URL: <https://connect.comptia.org/content/research/it-industry-trends-analysis>
7. Майбутнє робочих місць 2020. Світовий економічний форум. URL: <https://www.weforum.org/reports/the-future-of-jobs-report-2020>
8. Економічна статистика / Зовнішньоекономічна діяльність. Укрстат. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/zed.htm
9. Винничук Р.О., Склярук Т.В. Особливості розвитку ІТ-ринку в Україні: стан та тенденції. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка"*. 2015. № 833. С. 3–8.
10. Ставицька А.В. Потенціал ринку інформаційних технологій України: реалії та перспективи. *Причорноморські економічні студії*. 2016. № 12(1). С. 39–43.
11. Проект Закону про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70298
12. Задорожнюк Н.О., Пустовий Н.О., Щевель А.О. Міжнародний досвід розвитку ІТ-аутсорсингу. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2017. № 27(1). С. 26–29.

REFERENCES:

1. Trade in services. World bank. Available at: <https://data.worldbank.org/indicator/BG.GSR.NFSV.GD.ZS>
2. Novikova A., Skorobogatova N. (2018) Analysis of the development of the world and Ukrainian market of IT services. *Investments: practice and experience*, no. 3, pp. 52–56.
3. Research and development expenditure. World Bank. Available at: <https://data.worldbank.org/indicator/GB.XPD.RSDV.GD.ZS>
4. Lytvyn A. (2011) The world IT market through the prism of the world trade organization. *Investments: practice and experience*, no. 14, pp. 58–61.
5. Total trade in services. Available at: <https://stats.unctad.org/handbook/Services/Total.html>
6. It industry outlook 2022. Available at: <https://connect.comptia.org/content/research/it-industry-trends-analysis>
7. The future of jobs report 2020. World economic forum. Available at: <https://www.weforum.org/reports/the-future-of-jobs-report-2020>
8. Economic statistics. Foreign economic activity. Ukrstat. Available at: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/zed.htm
9. Vynnychuk R., Sklyaruk T. (2015) Features of IT-market development in Ukraine: state and tendencies. *Bulletin of the National University "Lviv Polytechnic"*, no. 833, pp. 3–8.
10. Stavitska A. (2016) Potential of the market of information technologies of Ukraine: realities and prospects. *Black Sea Economic Studies*, no. 12(1), pp. 39–43.
11. Draft Law on Stimulating the Development of the Digital Economy in Ukraine. Available at: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70298
12. Zadorozhniuk N., Pustovoy A., Shevel A. (2017) International experience of IT-outsourcing development. *Scientific Bulletin of Kherson State University*, no. 27(1), pp. 26–29.